

● درس چهارم:

بازرگان و پسران

■ اهداف

- ۱- آشنایی با ارزش علم و دانایی و کاربردهای آن در زندگی
- ۲- تقویت مهارت ساده‌نویسی در نوشتن بند
- ۳- معرفی کتاب کلیله و دمنه به دانش‌آموزان
- ۴- افزایش قدرت درک متن
- ۵- آشنایی با آینده‌نگری در زندگی
- ۶- آشنایی دقیق‌تر با لحن خواندن واژه در فعالیت روان‌خوانی
- ۷- ایجاد نگرش مثبت نسبت به موضوع دانش‌آموزی و تفکر
- ۸- تقویت مهارت خوب شنیدن
- ۹- تأکید بر نقش خانواده و بنیان‌های آن
- ۱۰- آموزش کاربرد نشانه‌های ربط «هم» و «نیز» در جمله.

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
آموزش درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس

کارایی گروه

روش کارایی گروه (به شکل ساده)

۱- از بچه‌ها بخواهید یک بار، متن درس را به صورت کامل و با دقت به صورت فردی صامت خوانی کنند.

۲- کاربرگ سؤالات مربوط به درس را بین دانش‌آموزان توزیع کنید و فرصت بدهید به صورت انفرادی به سؤالات پاسخ بدهند.

۳- سپس همان نمونه سؤال‌ها را در اختیار گروه‌ها بگذارید تا اعضای گروه، دربارهٔ پاسخ سؤالات گفت‌وگو کنند، به توافق برسند و برگه را پاسخ بدهند. (طرح سؤالات به صورت چهارگزینه‌ای توصیه می‌شود).

۴- پاسخ سؤالات را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید تا هم برگهٔ فردی خود و هم برگهٔ گروهی خود را با آنها تطبیق دهند و جلوی سؤالاتی را که نادرست پاسخ گفته‌اند، علامت بگذارند و به نوعی برگه‌های انفرادی و گروهی را تصحیح کنند.

۵- هر دانش‌آموز، برگهٔ خود را با برگهٔ گروه مقایسه کند و از آنجا که احتمالاً در کارکرد گروهی، تعداد پاسخ‌های نادرست کاهش یافته است، دانش‌آموز به کارایی گروه پی می‌برد و مشارکت را در فرایند یادگیری اثربخش می‌داند. چون ارزشیابی به صورت کیفی برگزار می‌شود، تصحیح به صورت کتبی و نمره‌گذاری در جدول‌های این روش، ضرورت ندارد. فلسفهٔ بهره‌گیری از این روش، پافشاری بر خرد جمعی و برتری دادن نتیجهٔ کار

گروه بر عملکرد فرد است؛ چند فکر، از یک فکر توانایی بیشتری دارد.

■ جلسه دوم	
۱- خوانش و درک متن	۲۰ دقیقه
۲- دانش زبانی (خوب گوش کردن)	۳۰ دقیقه

خوانش و درک متن

به دانش‌آموزان فرصت بدهید تا ابتدا به صورت فردی و صامت‌خوانی یک‌بار از متن درس بخوانند. بعد از آن با رعایت صوت، لحن، آوا و تکیه‌گاه‌ها متن را برای دانش‌آموزان بخوانید و توجه آنها را به نکات مهم خواندنی جلب کنید. استفاده از «رمزینه‌های سریع پاسخ» در آموزش لحن خواندن، توصیه می‌شود.

مهارت گوش دادن

نخست باید دانست که شنیدن با مهارت گوش دادن تفاوت دارد: زیرا در شنیدن فرد به طور ناخواسته جمله‌ها را می‌شنود و هیچ گونه توجهی به آنها ندارد در حالی که هنگام گوش دادن، انسان به طور ارادی و با دقت به سخنان گوینده توجه کرده، می‌کوشد آنها را درک کند و به آنچه می‌شنود، اهمیت دهد.

بنابراین، دقت و تمرکز حواس، دو عمل ضروری در «گوش دادن» است که آن را از «شنیدن» متمایز می‌کند. در حقیقت دو گوش انسان – دو درگاه و آستانه دریافت و پذیرش سخنان و نواهای پیرامونی‌اند – چونان بستر دو رود هستند که به دریای ذهن و زبان آدمی مدد می‌رسانند و آن را زنده، زایا، گوارا و پرمایه نگه می‌دارند و بر شکوفایی و گسترش دامنه فکر و خیال می‌افزایند. بدان سان که «مولانا جلال الدین محمد» در دفتر ششم مثنوی معنوی سروده است:

«آدمی فربه شود از راه گوش»

جانور فربه شود از حلق و نوش».

برای تقویت مهارت گوش دادن، باید به نکات زیر، توجه کرد :

- دقت و تمرکز در شنیده‌ها
- دقت در لحن‌ها و تکیه‌های سخن دیگران (زیر و بم و کشش‌های آوایی)
- توانایی تحمّل سخن دیگران
- شناخت موسیقی واژه‌ها برای ایجاد مکث‌ها و درنگ‌ها

گوش دادن چون ذهن و زبان شنونده را فربه و فراخ دامن می‌سازد و توانایی درک و دریافت او را می‌پرورد، مهارتی ادراکی است. توانایی فرد در گوش دادن دقیق و منظم به سخنان گوینده، مهارتی است که می‌توان از آن برای انتقال افکار و عقاید استفاده کرد.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

در این قسمت، به توضیحات خواندن در درس‌های گذشته رجوع شود.

فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و دانش زبانی

فعالیت‌های نوشتاری این بخش، در راستای تقویت مهارت املا نویسی و گسترش دامنه دانش زبانی می‌باشد که شرح آن در درس‌های گذشته آمده است.

■ جلسه چهارم	
۱- خواندن با لحن	۲۰ دقیقه
۲- املا	۳۰ دقیقه

خواندن با لحن : توضیحات مربوط به لحن هم پیش از این بازگو شده است. اما به سبب تازگی این موضوع، می‌افزاییم که لحن، فضا سازی در سطح آوایی سخن است. متن درس «بازرگان و پسران» باید با لحن تعلیمی (اندرزی) خوانده شود. این لحن تلاش می‌کند با گویشی آرام و آهسته، در دل شنونده نفوذ کند.

املا : املاي دقت و سرعت

از جلسه قبل به دانش‌آموزان، نوع املا را توضیح داده و از آنها بخواهید برای املا آماده باشند. تخته سیاه را به دو قسمت تقسیم کنید و از دو دانش‌آموز بخواهید پای تخته آمده و هر یک، قسمتی از تخته را در اختیار بگیرند. دانش‌آموزان باید از متن درس، واژه‌هایی را که ارزش املايي دارند و همچنین واژه‌های دیگر را با دقت مطالعه کرده، به خاطر بسپارند و تا زمانی که معلم آنها را برای نوشتن واژه‌ها پای تخته صدا می‌کند، آماده باشند. با اعلام معلم، دو دانش‌آموز باید شروع به نوشتن واژه‌ها روی تخته کنند و با اعلام پایان وقت توسط معلم، دست از نوشتن بردارند. هر دانش‌آموز که بتواند تعداد واژه‌های بیشتری را بدون اشتباه بنویسد، برنده شناخته می‌شود. خواندن واژه‌ها از سوی دانش‌آموزان کلاس و تصحیح در فضایی از نشاط و هیجان صورت می‌پذیرد.

■ جلسه پنجم	
۱- گوش کن و بگو	۱۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۲): درک متن	۳۵ دقیقه

گوش کن و بگو

در این فعالیت با دو مهارت زبانی، رویارو هستیم. عنوان این قسمت خود گویای دو فعالیت زبانی « گوش دادن» و « گفتن» است. در حقیقت، دو مهارت با هم مورد آموزش و ارزشیابی قرار می‌گیرد. گوش دادن، پیش درآمد و مقدمه خوب سخن گفتن است و فن بیان و سواد شنیداری را پرورش می‌دهد.

فعالیت‌های نوشتاری (۲): درک متن

قبل از انجام این فعالیت به دانش‌آموزان اعلام شود که کتاب داستانی را همراه خود به کلاس بیاورند. این تمرین هم به صورت فردی و هم به صورت گروهی، قابل اجراست. برای توضیح بیشتر در زمینه فرایند درک متن، به درس‌های گذشته، نگاه کنید.

نشانه‌های ربط «نیز» و «هم»

نشانه یا حرف ربط، واژه‌ای است که دو عبارت یا دو جمله را به هم پیوند می‌زند و از نظر ساختمان دو قسم است: ساده و مرکب.

نشانه‌های ربط ساده، عبارت‌اند از: اگر، اما، باری، پس، تا، چه، خواه، زیرا، که، لیکن، نیز، و، ولی، هم، یا.

نشانه‌های ربط مرکب، مجموعه‌ای از دو یا چند واژه هستند و عبارت‌اند از: از بهر آنکه، اکنون که، اگر چه، اگر چنانچه، اینکه، با این حال، با اینکه، با وجود این،

از بس که، به شرط آنکه و

■ جلسه ششم	
۵۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۳): نگارش

در این بخش، می‌توانید کتاب گلستان و بوستان سعدی را با خود به کلاس ببرید و پس از معرفی آثار سعدی از دانش‌آموزان بخواهید حکایت کوتاهی را انتخاب کنند و بخوانند و سپس آن را به زبان ساده امروزی در دو بند، بنویسند یا بازنویسی کنند. بهتر است پس از اتمام کار نوشتن، بچه‌ها به نوبت مطالب خود را بخوانند و هم کلاسی‌ها به نقد آن پردازند.

بازنویسی (بازگردانی) و بازآفرینی

در بازنویسی یا بازگردانی، نویسنده با حفظ ویژگی‌های یک اثر، بدون کمترین دخل و تصرف در اصل محتوا، اقدام به دوباره نویسی و ساده سازی زبان آن اثر می‌کند. برای باز نویسی تعاریف متعددی به کار برده شده است، از جمله :

— بازنویسی، دوباره نوشتن یک متن، متناسب با زمان و شرایط «بازنویسنده» است.

— بازنویسی، برگردان متون کهن (شعر یا نثر) به نثر امروزی و زبان ساده و زدودن کهنگی متن از چهره آن است؛ بی‌آنکه مفهوم و محتوا دگرگون شود. در بازنویسی، مقصود اصلی ساده کردن متن است و تغییر فقط در محدوده زبانی انجام می‌گیرد و بازنویس، متن اصلی را تمام و کمال حفظ می‌کند بدون آنکه چیزی به آن بیفزاید یا از آن بکاهد.

در بازآفرینی، نویسنده از متون کهن الهام می‌گیرد و خودش دست به آفرینش و خلق می‌زند و نوشته‌ای جدید می‌آفریند.

باز آفرینی، برگردان متون کهن (شعر یا نثر) به نثر امروزی با دخل و تصرف در محتوا و مفهوم و تبدیل آن به اثری مستقل و جدید است که با متن اصلی، متفاوت است. بازنویسی مثل تعمیرات جزئی یک ساختمان و تغییر نمای ظاهری آن است، اما باز آفرینی، تغییرات کلی در اسکلت و طرح و نقشه یک ساختمان است که چه بسا نقشه ساختمان و کیفیت چهار چوب اولیه، به هم می خورد. در بازنویسی، مضمون متن قدیم حفظ می شود، تغییرات در جا به جایی حوادث و الفاظ و ترکیب ها انجام می گیرد. اصول زبان فارسی حفظ می گردد و از شکسته نویسی پرهیز می شود.

اهداف کلی بازنویسی و باز آفرینی

- ۱- تقویت توان نوشتاری مخاطبان به گونه ای که بتوانند آثار و متون کهن فارسی را به زبان فارسی امروزی باز نویسی کنند.
- ۲- تلطیف ذوق ادبی کودکان و نوجوانان و بالا بردن درک کلی از تمامی جنبه های فرهنگی، دینی، اخلاقی و تاریخی از گذشته تاکنون.
- ۳- برانگیختن اشتیاق کودکان و نوجوانان به مطالعه با استفاده از متون جذاب.
- ۴- تقویت رابطه کودک و نوجوان با محیط تاریخی و فرهنگی خود در تمامی ابعاد، به گونه ای که بتواند بین فرهنگ دیرین خود و فرهنگ امروزی پیوند برقرار نماید.
- ۵- دست یافتن به اطلاعات عمومی و پایه ای که می تواند زیر بنای تخصص های علمی، فرهنگی و ادبی آینده قرار گیرد.
- ۶- آشنا کردن کودکان با تجارب مختلف زندگی برای رویارویی با مسائل جامعه امروز و آینده.

■ جلسه هفتم	
۱- ارزشیابی از درس	۲۵ دقیقه
۲- مرور آموخته ها	۲۵ دقیقه

در نظریه یادگیری «سازنده‌گرایی» بر اهمیت «یادگیری برای فهمیدن» تأکید می‌شود. از این رو، توصیه می‌شود در ارزشیابی به جای تمرکز بر یادسپاری اطلاعات، بر میزان یادگیری مفهومی اطلاعات تأکید شود. لذا، روش سنجش عملکردی در پیشبرد اهداف، مفید است. عملکرد به معنای توانایی استفاده از دانش و مهارت‌های آموخته شده در موقعیت‌های زندگی یا مشابه با موقعیت‌های زندگی است. سنجش عملکرد به گستره وسیعی از روش‌های اندازه‌گیری اشاره دارد و از آن برای بررسی توانایی دانش‌آموز در استفاده از آموخته‌ها در موقعیت‌های واقعی زندگی استفاده می‌شود (ویگنر، ۲۰۰۵ نقل از خوش خلق ۱۳۹۱). یکی از ابزارهای این گونه سنجش در کلاس، آزمون عملکردی است که معلم با مشاهده عملکرد، کیفیت آن را توصیف می‌کند و مورد قضاوت قرار می‌دهد. آزمون عملکردی شامل دو بخش است:

– تکالیف

– برگه راهنمای توصیف عملکرد.

در تکلیف، معلم بیان مسئله، لوازم و تجهیزات و دستورالعمل اجرای تکلیف را می‌گوید. در طراحی آزمون عملکردی، گام‌هایی وجود دارد که متناسب با این درس، یادآوری می‌کنیم.

الف) طبقه‌بندی هدف یادگیری: از طبقه‌بندی‌های موجود یادگیری (۶ طبقه بلوم، اندرسون و کراتون، استیگنر) یکی را انتخاب کرده، انتظار خود را مطرح کنید. مثال:

انتظار دارم دانش‌آموز متن درس «بازرگان و پسران» را روان بخواند و پیام آن را به خوبی تشخیص دهد و بنویسد.

ب) نوشتن معیارها و شواهد آزمون عملکرد: معلّم از خود می‌پرسد: «شواهد رسیدن به این هدف یادگیری چیست؟» و در پی پاسخ به این سؤال، نسبت به نوشتن معیارها اقدام می‌کند و دقیقاً روشن می‌سازد که یک عملکرد مطلوب از نظر او چه ویژگی‌هایی دارد. مثال:

– دانش‌آموز در روان‌خوانی، بلندی صدا، شمرده‌خوانی و آوا و لحن را رعایت می‌کند.

– دانش‌آموز، هنگام خواندن، پیام متن را درک می‌کند.

– اصول بندنویسی را رعایت می‌کند.

پ) نوشتن تکلیف:

پ – ۱): در این آزمون «چگونگی مسئله» و «شیوه اجرای تکلیف» تلفیق شده است.

مثال: متن درس «بزرگان و پسران» را با دقت بخوان. درباره پیام درس، خوب فکر کن و درباره این پیام، دو بند بنویس.

پ – ۲) وسایل و کارافزارها: کتاب فارسی، کاغذ و قلم، رمزینه‌های سریع پاسخ

و...

ت) تدوین راهنمای توصیف عملکرد: می‌توان یکی از روش‌های کلی‌نگری و یا تحلیلی را با در نظر گرفتن دو بخش تعیین مقیاس اندازه‌گیری و توصیف مقیاس، به کار گرفت.

مثال :

ردیف	مراحل	سطوح عملکردی		
		خیلی خوب	خوب	قابل قبول نیازمند آموزش
۱	متن درس را روان خوانی می کند.			
۲	پیام درس را درک و بیان می کند.			
۳	پیام درس بازرگان و پسران را نوشته است.			
بازخورد		توصیفی :		
.....				

مرور آموخته ها

از دانش آموزان بخواهید در گروه های خود، کتاب فارسی را بررسی و بازخوانی کنند و از نکاتی که آموخته اند، پرسش های مناسبی طرح کنند و از یکدیگر بپرسند و برای هم توضیح دهند. این کار، فی الواقع، گونه ای خودیادگیری مشترک است. البته، این گونه یادگیری به سبب نقش و حضور فعال شخص در فرایند آموزش، اثرگذارتر و ماندگارتر است.

■ جلسه هشتم	
املا	۵۰ دقیقه

املا

املاي دو قسمتي شامل املاي تفريري و املا از فعاليت هاي املايي است که در پايان درس به اجرا گذاشته مي شود. براي توضيح بيشتري فرايندهاي املايي، به درس هاي پيش، مراجعه کنيد.